

Yetişkinlerin ve Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Politik Kimlik Algıları

İbrahim Dalmış*

E. Olcay İmamoğlu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada yetişkinlerin ve üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyo-politik kimlik alanları araştırılmıştır. Araştırma örneklemini 165 üniversite öğrencisi ve 308 yetişkin olmak üzere toplam 473 (232 kadın, 241 erkek) kişiden oluşmaktadır. Algılanan sosyo-politik kimlik alanlarını ölçmek amacıyla 13 maddelik bir ölçek geliştirilmiş ve bunlar "Yaşam Görüşü" adlı geniş kapsamlı bir araştırma projesi çerçevesinde uygulanmıştır. Uygulanan faktör analizi sonucunda "laik-solcu", "milliyetçi-muhafazakar" ve "liberal" olmak üzere üç sosyo-politik kimlik alanı bulunmuştur. İlgili faktör puanı ortalamaları kullanılarak yapılan varyans analizi, kadınların kendilerini daha laik-solcu, erkeklerin ise daha liberal olarak algıladıklarını göstermiştir. Algılanan kimlik alanları ve yaş, eğitim düzeyi, meslek gibi demografik değişkenlerle saptanan bağlantılar, Türk toplumunun sosyo-politik yapısı çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sosyo-politik kimlik, sosyal kimlik, gruplararası ilişkiler, benlik kavramı*

Abstract

The aim of this study was to identify perceived socio-political identity domains of Turkish adults and university students. The sample consisted of 165 university students and 308 adults (232 women, 241 men). A socio-political identity scale consisting of thirteen items was developed and administered to participants as part of a larger study titled "Life Views." The results of factor analysis yielded three socio-political identity domains: Secular-leftist, nationalist-conservative, and liberal. ANOVA results using mean factor scores indicated that women tended to perceive themselves as being more secular-leftist, and men as being more liberal. These results and correlations between the identity factor scores and background variables such as age, education, occupation, rural-urban background were discussed with reference to the socio-political structure of Turkish society.

Key Words: *socio-political identity, social identity, intergroup relations, self concept*

*Yazışma Adresi: Uzm. Psk. İbrahim Dalmış, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü, 06531 Ankara.

E-posta: idalmış@hotmail.com

Bu makalede sunulan araştırma, Prof. Dr. E. Olcay İMAMOĞLU tarafından yürütülen ve ODTÜ Araştırma Fonu'na desteklenen "Yaşam Görüşü" başlıklı araştırma projesi kapsamında hazırlanmıştır.

İnsanın kendi benliğiyle (self) ilgili algı ve bilişleri psikolojinin, özellikle sosyal psikolojinin, en eski ve en önemli konularından birini oluşturagelmıştır. Son yıllarda, bilişsel yaklaşımlı psikologlar benliğin zihindeki temsili ile bilişsel yapısı ve işleyişi konusunda odaklaşırken (Fiske ve Taylor, 1991), kültürel yaklaşımlı olanlar da bireyci ve toplulukçu kültürlerde gözlenebilen benlik farklılaşması üzerinde durmaktadır (örn., Markus ve Kitayama, 1991). Diğer yandan, Sosyal psikologlar, sosyo-politik tutumlarla öteden beri ilgilenmelerine ve hatta son yıllarda bu konuyu bireycilik-toplulukçulukla ilişkili olarak da incelemelerine (Strunk ve Chang, 1999) rağmen sosyo-politik kimlik algılarıyla pek ilgilenmemişlerdir. Oysa, insanların kendilerini tanımlama biçimlerinin “bireysel” ve “sosyal” olmak üzere iki kimlik alanında sınıflandırılabilceği (Augoustinos ve Walker, 1995) düşünöldüğünde, benliğe ilişkin sosyo-politik nitelermelerin sosyal kimlik alanı içinde önemli bir yer tutması beklenebilir. Alandaki yaygın yönelim doğrultusunda, benlik konusu, ölkemizde de özellikle bireycilik-toplulukçuluk literatürü ile ilintili olarak psikologların son yıllarda epey ilgisini çekmekle birlikte (Göregenli, 1997; İmamoğlu, 1987, 1994, 1998; İmamoğlu ve Gültekin, 1993; Kağıtçıbaşı, 1987, 1994, 1998; Karadayı, 1998) bildiğimiz kadarıyla sosyo-politik kimlik algıları araştırılmamıştır. Kişilerin öznel algıları açısından olmasa da, sosyo-politik yönelimler daha ziyade ölkemiz siyaset bilimcilerinin ve sosyologlarının inceleme alanı olagelmıştır. Bu makalede, sözü edilen sosyal bilim literatürüyle de ilişkilendirilerek, kentli yetişkinlerin ve üniversite öğrencilerinin sosyo-politik kimlik algılarının temel boyutlarının belirlenmesi ve cinsiyet, yaş, eğitim gibi değişkenlere göre nasıl farklılaşmışının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Psikoloji genelinde yaşanan “bilişsel devrim”in hemen ardından geliştirilen benlik modelleri, kişinin kendisiyle ilgili bilgileri, çoğunlukla, bağlamlara göre örgütlediğini öne sürmüştür (Greenwald ve Pratkanis, 1984; Kihlstrom ve Cantor, 1984; Linville, 1987). Örneğin, Markus (1977), insanın benliğinin kendi bilişsel sisteminde bir şema olarak temsil edildiğini ve bu benlik-

şemasının kişinin değişik bağlamlardaki özelliklerinin örgünleşmesi sonucu ortaya çıktığını savunmuştur. Anılan modellerin ortak kabulü, belirli bir bağlamda, bireyin benlik-kavramının sadece “işleyen benlik” (working self-concept) olarak kavramlaştırılan bir bileşenin etkin olduğudur (bkz. Markus ve Kunda, 1986). Bu bileşen, bireyin kendine has kişisel bir özelliğini (örn., dışa dönüklük) yansıtabileceği gibi, bir sosyal rolü (örn., anne) veya politik bir ideoloji ile özdeşleşmekten doğan politik bir kimliği (örn., liberallik) de yansıtabilir (Gergen, 1971; Stryker, 1986). Konuya yönelik kapsamlı bir açıklama da, John C. Turner’in (1987) “kendini-sınıflandırma kuramı” ile getirilmiştir. Turner’a göre bireyler, bağlamların doğrudan bir işlevi olarak, kendilerini değişik düzeylerde soyutlayabilirler. Yani, bazı bağlamlarda sosyal kimlik, bazı bağlamlarda da kişisel kimlik belirgin olma eğilimi gösterebilir.

İnsanın kendisini ne zaman sosyal, ne zaman bireysel özellikleriyle algılayacağı yönünde bir dizi evrensel, bilişsel-güdüsel mekanizmanın varlığı öne sürölse de (örn., Hamilton, Stroessner ve Driscoll, 1994; Oakes, Turner ve Haslam, 1991), toplumun genel kültür özelliklerinin de bu kimliklerden hangisinin daha yaygın olarak algılanacağı üzerinde belirleyici etkisi olduğu düşünölmektedir (Triandis, 1994). Örneğin, bireyci kültür örüntüsüne sahip toplumlarda, bireylerin kendilerini daha çok kişisel kimliklerine atfen, toplulukçu kültür örüntüsüne sahip toplumlarda ise, daha çok sosyal kimliklerine atfen tanımladıkları gözlenmektedir (Triandis, 1989). Aynı durum bireylerin, gelecekte nasıl olabilecekleri ile ilgili (Markus ve Nurius, 1986), “olası benlik”leri (possible selves) için de geçerlidir (Markus ve Kitayama, 1991).

Hinkle ve Brown (1990) da, sosyal kimlikle ilgili öngörülerin net olarak ortaya çıkması için üyesi olunan grupların içinde bulunduğu ortamın toplulukçu kültür özellikleri göstermesinin önemini vurgulamıştır. Yine, Hinkle ve Brown’a göre, üyesi olunan grubun belirli bir hedefinin olması ve bu hedefe ulaşmada diğer bir dizi dış-grupla mücadele içinde olması (ilişkisel grup) da ilgili sosyal kimliğin birey açısından daha anlamlı olmasına katkıda bulunmaktadır. Hedef ve mücadele kavramları

toplumdaki güç ilişkilerini, diğer bir ifadeyle politik ilişkileri çağrıştırmaktadır (Weber, 1968). Anlaşılacağı üzere, birbirleriyle yarış halindeki politik oluşumların bulunduğu toplulukçu bir kültür örüntüsü, bireylerin kendilerini sosyal kimlikleri temelinde algılamaları için en uygun bağlam olarak görünmektedir. Nitekim toplulukçu kültürlerdeki insanların, bireyci kültürlerdekilere kıyasla, politik tercihleriyle daha güçlü bir özdeşleşme gösterdikleri saptanmıştır (örn., Triandis, McCusker ve Hui, 1990).

Ülkemizdeki duruma bakıldığında, sosyal kimliğin, gözlenen toplumsal davranışları belirlemede önemli rol oynayan etmenlerden biri olduğu ileri sürülebilir. Öncelikle Türk toplumu, genel hatları itibarıyla, toplulukçu kültür özellikleri gösteren bir toplumdur (Göregenli, 1997; Hofstede, 1980; İmamoğlu, 1998). İkinci olarak, özellikle birinci Meşrutiyet'ten hemen sonra şekillenmeye başlayan ve günümüze kadar değişik adlar altında devam eden politik oluşumlar, birbirleriyle kıyasıya bir iktidar mücadelesi içinde olmuşlardır. Daha önemlisi, bu oluşumların şekillenmesi 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı'daki modernleşme çabalarıyla yakından ilgili olduğundan (Berkes, 1978), üretilen politik ideolojiler (Türkçülük, İslamcılık, Batıcılık gibi), idari ağırlıklı olmaktan çok, devletin ve toplumun nasıl olması gerektiği sorunsalı üzerinde durmuşlardır (Zurcher, 1984). İlgili tartışmalarda genellikle sivil toplum, kapitalist ekonomi ve demokratik düzen gibi kurum ve zihniyetlerin Türkiye'de gelişememe nedenleri açıklanmaya çalışılmış; Osmanlı döneminden beri güçlü bir merkezi otoritenin varlığı ve bu otoritenin kendini sarsacak hiçbir siyasi, ekonomik veya sosyal oluşuma izin vermeyecek bir zemin oluşturduğu vurgulanmıştır (Berkes, 1972; Divitçioğlu, 1981; Heper, 1977). Oysa demokrasi, sivil toplum ve kapitalist gelişmenin yükselen bir ivme gösterebilmesi, devlet dışındaki birey ve grupların belli bir güce sahip olmalarına bağlıdır. Böyle bir ortam olmadığı için, kendisini geliştirme potansiyeline sahip ya da geliştirmiş kişilerin çoğu, bir şekilde kendilerini devlet ile bağlı kılmak çabası içine düşmüşlerdir. Aile, arkadaş grubu gibi birincil sosyal gruplar dışında kişilerin özdeşleşebileceği seçenekler sınırlı

kalmış, var olanlar da çoğu zaman bu özdeşleşmeyi yeterli kılabilecek koşulları gerçekleştirememiştir. Diğer bir deyişle, sosyal ve politik tarih yazımına göre, Türkiye'nin geleneğinde devlet ve devlet kavramı eşliğinde öne çıkan ülke, millet, ümmet, halk ve cemaat gibi semboller dışında, kendisi ile özdeşleşilebilecek çok az topluluk varolabilmiştir. Bireysel gelişme ise, "Fert devlet için vardır" anlayışına uygun olarak belirli kalıpların benimsenmesi şeklinde anlaşılmıştır. Sonuç olarak, bireysel ve toplumsal gelişme, toplulukçu ve devletçi bir temele oturtulmuştur.

Bu genel yapı içinde, Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başladığı dönemlerden itibaren bazı politik oluşumların ortaya çıktığı gözlenmektedir. Genel olarak iki grupta toplanabilecek bu düşünce akımlarından birini "Batıcı", diğerini ise "Yerel" olarak adlandırmak mümkündür (Kongar, 1993; Küçükömer, 1994). Batıcı grup, Batı'nın bilim ve teknolojisinin Batı'nın sosyal yapısından ayrı edilemeyeceği; bu bilgi ve becerinin Osmanlılarca da kullanılmadığı takdirde devletin yok olacağı varsayımından hareketle, Batılı toplumsal kurum ve kültürel yapıların Osmanlı'ya aynen aktarılması gerektiği görüşünü ileri sürmüştür. Yerel grup ise, Batı'nın bilim ve teknolojisinin onun kültüründen ayrı olarak üretilebileceği varsayımından hareketle, ıslahatın Batı'yı taklit etmek yerine Osmanlı toplumunun kendi iç dinamiklerine uygun bir şekilde yapılması gerektiğini kabul etmiştir. Hinkle ve Brown'ın (1990) tanımladığı şekliyle "ilişkisel" gruplar olarak düşünülebilecek olan bu ideolojilere sahip gruplar arasındaki iktidar mücadelesi Birinci Meşrutiyet'ten günümüze değin değişik görünümde altında varlığını sürdürmüştür.

Yukarıdaki sosyal ve politik tarih açıklamalarından Türk insanının, devlet odaklı toplulukçu bir kültür örüntüsü ve ayrı kimlikler sunan bazı ilişkisel grupların oluşturduğu bir sosyal yapı içinde bulunduğu söylenebilir. Mevcut politik ideolojilerin toplumu belirli bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin sonucu olarak, farklı sosyal kesimlerden destek gördükleri anlaşılmaktadır. Örneğin, 1980 öncesi seçimlerde kent merkezlerinde yaşayan nüfus daha çok sol partileri desteklemiş, taşrada ise muhafazakar sağ partiler daha fazla rağbet gör-

müştür (Kalaycıoğlu, 1994; Özbudun, 1980; Sayarı, 1978). Dolayısıyla, Türkiye'deki politik ideolojileri ve bu ideolojilerin önplana çıkardığı kimlikleri sadece politik olarak değil, aynı zamanda toplum-merkezli, yani sosyo-politik kimlikler olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Ülkemiz insanının sosyal düşünce ve davranışlarını etkileme potansiyeline rağmen, bireylerin kendilerini milliyetçi, laik, solcu gibi sosyo-politik kimlikler açısından nasıl algıladıkları bildiğimiz kadarıyla incelenmemiştir (oy verme davranışı dışında). Burada sunulan araştırmada bu açık kapatılmaya ve aşağıdaki konuların aydınlığa çıkarılmasına çalışılmıştır:

a) Yetişkinlerin ve üniversite öğrencilerinin kendilerine ilişkin sosyo-politik kimlik algıları birbirleriyle nasıl bir ilişki göstermektedir ve bu algıların temel boyutları nelerdir?

b) Sosyo-politik kimlik algılarının temel boyutları cinsiyete ve yetişkin veya üniversite öğrencisi olmaya göre değişiklik göstermekte midir?

c) Sosyo-politik kimlik algıları ve temel boyutları yaş, eğitim, meslek gibi temel demografik değişkenlerle nasıl bir ilişki göstermektedir?

Yöntem

Örneklem

Araştırma örneklemini, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) değişik bölümlerinde öğrenim gören 165 öğrenci (74 kadın, 91 erkek) ve Ankara, Antalya, Eskişehir, İçel, İzmir, Kırıkkale, Tekirdağ gibi değişik bölgelerde yaşayan 308 yetişkin (158 kadın, 150 erkek) olmak üzere toplam 473 kişiden oluşmaktadır. Öğrenci grubunun yaş ortalaması 21 (ranj = 18-29); yaşları 18 ile 59 arasında değişen yetişkin grubununki ise 32'dir. Öğrenci grubu, ODTÜ'nün değişik bölümlerinden "Genel Psikoloji" dersi alanlardan, yetişkin grubu ise, araştırma bölgelerini iyi tanıyan uygulamacıların kendi çevrelerinden ve ulaşabildikleri özel ve kamu kurumlarından ve işyerlerinden seçilmiştir.

Öğrenci grubunun annelerinin yaklaşık yarısı (yüzde 49.1) ilkökul veya ortaokul mezunu iken diğer yarısı (yüzde 50.9) lise veya daha yüksek bir okuldan mezun olmuştur. Örneklemin yüzde 54.9'u

babalarının eğitiminin üniversite veya lisans-üstü düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. İlkokul veya ortaokul mezunu olan babaların örneklemdaki oranı ise yüzde 27.4'tür. Meslek açısından öğrencilerin babalarının yarısından fazlası (yüzde 55) memurluk, subaylık, küçük esnaflık gibi mesleklerde çalışmaktadır. Üst düzey bürokrat, serbest meslek sahibi, tüccar, vb. olan babaların oranı ise yüzde 24.4'tür. Babaların yüzde 20.6'lık bir kısmı ise, görece bedensel etkinliklere daha çok dayanan işçilik, tezgahçılık, ustalık, çiftçilik gibi işlerde çalışmaktadır. Annelerin çoğu ise ev kadınıdır (yüzde 67.9). Annesi memur olan öğrencilerin oranı yüzde 25.9'dur. Daha profesyonel bir mesleğe sahip olan annelerin oranı ise oldukça düşüktür (yüzde 3.7).

Yetişkin grubun eğitim düzeyi oldukça yüksektir. Bu grubun yüzde 62.5'i ya üniversite ya da lisans-üstü düzeyde eğitim görmüştür. İlkokul ve ortaokul mezunu olanların yüzdesi oldukça düşüktür (sırasıyla 3.9 ve 5.3). Meslek açısından ise, öğrenci babalarına benzer bir örüntü sergilenmektedir: Yüzde 55.1'i memur, subay, küçük esnaf; yüzde 18.2'si üst düzey bürokrat, serbest meslek sahibi, tüccar ve yüzde 15.1'i işçi, tezgahçı, usta, çiftçi gibi mesleklere sahiptir. Kadımlar arasında, ev kadını olanların oranı ise yüzde 11.6'dır.

Kullanılan Ölçekler ve İşlem

Algılanan sosyo-politik kimlik alanlarını belirleyebilmek için 13 madde geliştirilmiştir: "ekonomik açıdan liberal", "cinsel açıdan liberal", "özgürlükler açısından liberal", "inançlı", "dindar", "muhafazakar", "laik", "laik-dindar", "laikliğe karşı olan dindar", "milliyetçi", "devletçi", "sosyal demokrat" ve "sosyalist". Bu maddelerin seçiminde Türkiye'deki temel siyasi oluşumlar göz önünde bulundurulmuş (örn., Sargent, 1987) ve bu oluşumların önemli görülenlerini kapsayan bir ölçeğin hazırlanmasına çalışılmıştır. Katılımcılardan her bir maddeyi "kendilerini tanımlamada ne derece uygun" bulduklarına göre değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirmeler "hiç uygun değil" (1) ile "çok uygun" (5) arasında değişen 5-basamaklı birer ölçek üzerinde yapılmıştır.

Katılımcıların temel demografik özelliklerini

saptamak amacıyla 15 ayrı soru sorulmuştur. Bunlardan bir kısmı katılımcının kendisi ile ilgili genel bilgileri içermektedir. Bu sorular cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim ve meslekle ilgilidir. Evli olanlara eşi ile nasıl evlendikleri (görücü usulü ya da anlaşarak), eşinin eğitim düzeyinin ve mesleğinin ne olduğu sorulurken, öğrencilere not ortalaması sorulmuştur. Ayrıca, öğrencilere anne ve babalarının hem meslekleri hem de eğitimleri, bütün katılımcılara da hayatlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim biriminin türü sorulmuştur (köy, kasaba/ilçe, şehir, büyük şehir/metropol). Veriler, ikinci yazar tarafından yönetilen "Yaşam Görüşü" adlı proje kitapçığının bir parçası olarak toplanmıştır. Uygulamanın öğrencilerle ilgili kısmı ders saatlerinde gruplar halinde, yetişkinlerle ilgili kısmı ise,

araştırma teknikleri konusunda eğitilmiş psikoloji öğrencileri tarafından katılımcıların evlerinde veya işyerlerinde bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan isim vermeleri istenmemiş, kendilerine soruların doğru veya yanlış cevabı olmadığı, en uygun cevabın kendi görüşlerini en iyi yansıtan cevap olduğu hatırlatılmıştır.

Bulgular

Elde edilen veriler önce sosyo-politik kimlik alanlarını saptamak amacıyla faktör analiziyle, ardından cinsiyet ve grup farklılıklarını belirleyebilmek için uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Ayrıca, gerek sosyo-politik betimlemelerarası ve gerekse belirlenen kimlik alanları ile ele alınan demografik özellikler arasındaki korelasyonlar

Tablo 1.
Sosyo-Politik Kimlik Maddeleri ile İlgili Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler (Açıklanan Varyans % 57.9)	Yüklemeler	Ortaklıklar
Faktör 1 - Laik-Solcu (% 30.1) Özdeğer: 3.91		
Laik	.88	.77
Laikliğe Karşı Olan Dindar	-.77	.60
Sosyal Demokrat	.76	.59
Cinsel Açıdan Liberal	.59	.44
Sosyalist	.58	.54
Faktör 2 - Milliyetçi-Muhafazakar (% 16.9) Özdeğer: 2.20		
Milliyetçi	.79	.64
Laik Dindar	.77	.62
Dindar	.68	.72
Muhafazakar	.65	.59
İnançlı	.56	.38
Faktör 3 - Liberal (% 10.9) Özdeğer: 1.42		
Ekonomik Açıdan Liberal	.72	.62
Özgürlükler Açısından Liberal	.68	.54
Devletçi	-.62	.49

hesaplanmıştır. Anılan analizler sonucu elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Faktör Analizi Sonuçları ve İlgili Değişkenler-Arası Bağlantılar

Sosyo-politik kimlik alanlarını ortaya çıkarmak için uygulanan faktör analizinde “varimaks rotasyon” ve “özdeğer 1’den yüksek” kriteri uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda, toplam varyansın yüzde 57.9’unu açıklayan üç faktör çıkmıştır. Tablo 1’den de izlenebileceği gibi, ilk faktör varyansın yüzde 30.1’ini açıklayan “Laik-Solcu” faktörüdür. Bu faktör “laik”, “sosyal demokrat”, “cinsel açıdan liberal”, “sosyalist” maddeleri ile negatif yüklü olarak katılan “laikliğe karşı olan dindar” maddesinden oluşmaktadır. Faktörün iç tutarlılığı (Cronbach alpha) .79’dur. “Milliyetçi-Muhafazakar” olarak adlandırılan ikinci faktör ise varyansın yüzde 16.9’unu açıklamaktadır. “Milliyetçi”, “laik-dindar”, “dindar”, “muhafazakar” ve “inançlı” maddelerinden oluşan bu faktörün

iç tutarlılığı .77’dir. Varyansın yüzde 10.9’unu açıklayan “Liberal” faktörü ise, “ekonomik açıdan liberal” ve “özgürlükler açısından liberal” maddeleri ile negatif yüklü olarak katılan “devletçi” maddesinden oluşmakta olup iç tutarlılığı .43 olarak bulunmuştur.

Belirlenen faktörler arasındaki ilişkilere bakıldığında, laik-solcu kimlik alanının milliyetçi-muhafazakar alanla negatif korelasyon gösterdiği ($r = -.35, p < .0001$); liberal kimlik alanının ise, laik-solcu ile negatif ($r = -.12, p < .05$), milliyetçi-muhafazakar ile pozitif ($r = .16, p < .01$) yönde, zayıf ama istatistiki olarak anlamlı bağlantılar gösterdiği saptanmıştır. Bununla birlikte, sözkonusu faktörleri oluşturan maddeler arası ilişkilere bakıldığında, bu genel tablodan aşağıda açıklandığı gibi bazı farklılaşmalar olduğu gözlenmektedir.

Tablo 2’den izlenebileceği ve önceden rapor edilen yüksek alfa değerlerinden de beklenebileceği gibi laik-solculuk ve milliyetçi-muhafazakarlık

Tablo 2.
Temel Kimlik Alanları ile İlgili Nitelemeler-arası Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Laik-Solcu												
1. Laik	-											
2. Laikliğe karşı dindar	-.69***	-										
3. Sosyal demokrat	.57***	-.42***	-									
4. Cinsel liberal	.43***	-.36***	.34***	-								
5. Sosyalist	.43***	-.35***	.43***	.27***	-							
Milliyetçi-Muhafazakar												
6. Milliyetçi	.05	.04	.11*	-.10*	-.23***	-						
7. Laik dindar	.13**	-.08	.08	-.07	-.13**	.47***	-					
8. Dindar	-.43***	.48***	-.30***	-.35***	-.45***	.39***	.49***	-				
9. Muhafazakar	-.38***	.33***	-.25***	-.32***	-.38***	.44***	.33***	.55***	-			
10. İnançlı	-.22***	.24***	-.07	-.21***	-.27***	.32***	.26***	.48***	.33***	-		
Liberal												
11. Ekonomik Liberal	-.07	.13**	.07	-.07	-.26***	.30***	.17***	.21***	.24***	.17***	-	
12. Özgürlükçü Liberal	.19***	-.05	.20***	.25***	.01	.04	.02	.04	-.07	.05	.31***	-
13. Devletçi	.18***	-.05	.17***	.06	.28***	.07	.01	-.10*	-.02	-.05	-.25***	-.07

(* : $p < .05$; ** : $p < .01$; *** : $p < .0001$)

faktörlerini oluşturan maddeler kendi aralarındaki ilişkiler bakımından genellikle tutarlı bir görünümündedir. Ancak, gerek aynı gruptaki maddelerle olan ilişkilerin gücünde gerekse de karşı gruplardaki maddelerle olan ilişkilerin gücünde ve hatta yönünde bazı farklılıklar gözlenmektedir; örneğin, milliyetçilik ve muhafazakarlık birbirleriyle ilişkili olmakla beraber milliyetçilik laik-dindarlıkla, muhafazakarlık ise dindarlıkla göreceli olarak daha güçlü ilişki göstermektedir.

Yine Tablo 2'den izlenebileceği gibi, kendi aralarında güçlü ilişkiler gösteren laik, sosyal demokrat ve sosyalist maddelerinden sosyalistlik, milliyetçi-muhafazakarlığı oluşturan tüm maddelerle negatif yönde ilişkili; sosyal demokratlık, laik-dindar ve inançlı olmakla ilişkisiz, milliyetçilikle ise zayıf ama anlamlı ve olumlu ilişkili bulunmuştur. Laiklik ise, milliyetçilikle ilişkisiz, laik-dindarlıkla zayıf ama pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Laik-solcu faktörüne negatif yüklü olarak giren "laikliğe karşı olan dindar" maddesi de ilişkisiz olduğu milliyetçi ve laik-dindar maddeleri dışında, milliyetçi-muhafazakar faktörü içindeki diğer maddelerle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Diğer yandan, Tablo 2'den izlenebileceği gibi, milliyetçi-muhafazakar ile liberal faktörleri arasında önceden rapor edilmiş olan zayıf olumlu ilişki, yalnız ekonomik yönden liberallikle ilişkili olup ilgili diğer maddelerle ilişkisiz bulunmuştur (yalnız dindarlıkla devletçilik arasındaki negatif ilişki anlamlı olmakla birlikte çok zayıftır). Bu tablodan farklı olarak, laik-solcu faktörünü oluşturan maddelerden laiklik, sosyal demokratlık ve cinsel liberallik, özgürlükler açısından liberal olmakla pozitif yönde ilişkili, ekonomik liberallikle ilişkisiz bulunmuştur. Devletçilik ile laiklik ve sosyal demokratlığın pozitif yönde ilişkili, cinsel liberalliğin ise ilişkisiz olduğu görülmüştür. Öte yandan sosyalistlik, beklenebileceği gibi, devletçilikle pozitif, ekonomik liberallikle negatif olarak ilişkili, özgürlükler açısından liberallikle de ilişkisiz bulunmuştur. Laikliğe karşı olan dindarlık ise ekonomik liberallikle olan zayıf pozitif ilişki dışında, gerek devletçilikle gerekse özgürlükler açısından liberallikle ilişki göstermemiştir. Dolayısıyla, laik-solcu ile liberal faktörleri arasında önceden belirtilen

zayıf, negatif bağlantının özellikle devletçiliğe ilişkin farklı yaklaşımlardan kaynaklandığı ve özgürlükler açısından liberallığe ilişkin daha benzer olan tavırların sözkonusu negatif bağlantının gücünü azalttığı anlaşılmaktadır.

Liberal faktörünü oluşturan maddelerin kendi aralarındaki ilişkilere bakıldığında da, bekleneceği gibi, ekonomik liberalliğin, özgürlükler açısından liberallikle pozitif, devletçilikle negatif yönde ilişkili olduğu; devletçilik ile özgürlükler açısından liberallik arasındaki ilişkinin ise anlamlı olmadığı saptanmıştır (bkz. Tablo 2).

Kimlik Algularıyla İlgili Varyans Analizi

Sosyo-politik kimlik alanlarındaki cinsiyet ve grup farklılıklarını belirlemek amacıyla faktör puanı ortalamalarına uygulanan 2 (cinsiyet) X 2 (grup: öğrenci, yetişkin) X 3 (kimlik alanı: laik solcu ; milliyetçi muhafazakar ve liberal) şeklinde ve son değışkende tekrar ölçümlü varyans analizi, istatistiksel açıdan anlamlı bir kimlik alanı temel etkisi olduğunu göstermiştir, $F(2, 858) = 40.02, p < .0001$ Bu temel etkiye göre, kişiler kendilerini en çok laik-solcu, (ortalama = 3.63), ardından liberal (ortalama = 3.49) ve en düşük olarak da milliyetçi-muhafazakar (ortalama = 3.04) olarak algılama eğilimindedir. İlgili t-testleri sözkonusu ortalamaların birbirlerinden anlamlı olarak farklı olduğunu göstermiştir.

Ancak, açıklanan kimlik alanı temel etkisi cinsiyete göre değışmektedir $F(2, 858) = 40.02, p < .0001$. Şekil 1'de gösterilen söz konusu ortak etkiye göre, erkeklere kıyasla, kadınların kendilerini daha laik-solcu, erkeklerinse daha liberal olarak nitelendirdiği; diğer yandan milliyetçi-muhafazakarlık algıları açısından anlamlı bir fark olmadığı; ayrıca kadınların kendilerini laik-solcu, erkeklerinse liberal olarak algılama eğilimlerinin (kendi aralarında farklılık göstermeyen) diğer sosyo-politik eğilimlerinden de daha güçlü olduğu saptanmıştır.

Kimlik Alanlarının Demografik Değişkenler ile İlişkisi

Önceden belirtildiği gibi, araştırmada kişilerin yaşı, eğitimi, mesleği, hayatının çoğunu geçirdiği

Tablo 3.
Kimlik Alanları ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler

		Laik-Solcu	Milliyetçi-Muhafazakar	Liberal
Yetişkinler	Yaş	.08	.12*	.06
	Medeni Durum	-.23****	.32****	.12*
	Evlenme Şekli	-.01	-.09	.21**
	Eğitim	-.13*	-.18**	.27***
	Meslek	.03	-.08	.20****
	Eşin Eğitimi	-.16*	-.26***	.20**
	Eşin Mesleği	.15*	-.13	-.04
Öğrenciler	Yerleşim Birimi	.04	-.10*	.16**
	Anne Eğitimi	.22**	-.13	.15
	Anne Mesleği	.13*	-.07	-.02
	Baba Eğitimi	.22**	-.05	.10
	Baba Mesleği	.11	-.06	.16*
	Not Ortalaması	.02	.11	.16*

(* : $p \leq 0.05$; ** : $p \leq 0.01$; *** : $p \leq 0.001$; **** : $p \leq 0.0001$)

Demografik değişkenlerin ölçülmesinde kullanılan ölçekler şöyledir:

Medeni Durum : 1. Bekar, 2. Dul / Boşanmış, 3. Evli;

Evlenme Şekli : 1. Görücü usulü, 2. Hem görücü usulü hem de anlaşarak, 3. Anlaşarak;

Eğitim Durumları : 1. İlkokul, 2. Ortaokul, 3. Lise, 4. Üniversite, 5. Lisans-üstü;

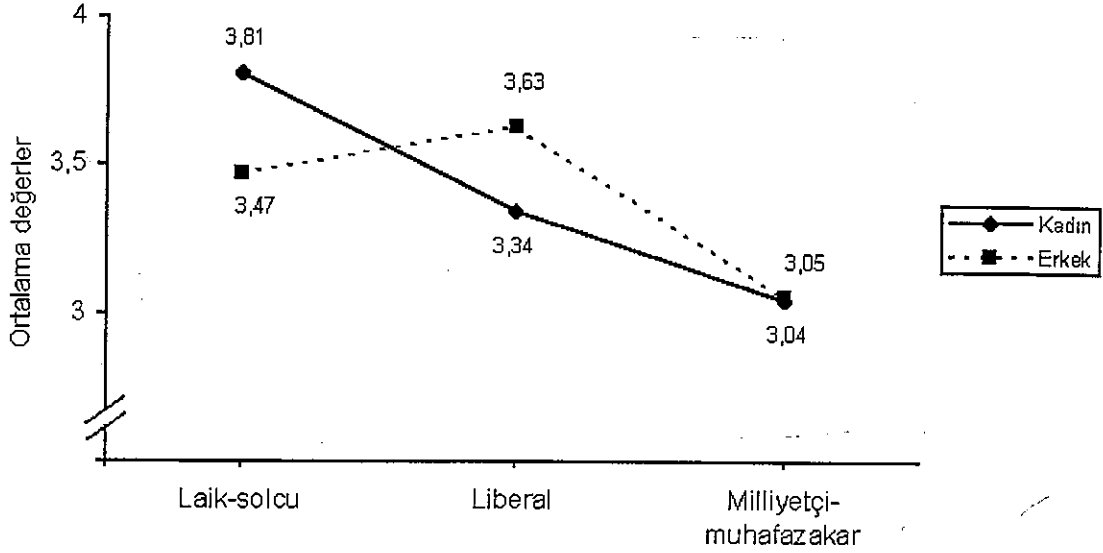
Mesleki Konum : 1. İşçi, tezgahlar, usta, çiftçi, vb., 2. Memur, subay, küçük esnaf, vb., 3. Üst düzey bürokrat, serbest meslek sahibi, tüccar, vb.,

Yerleşim Birimi : 1. Köy, 2. Kasaba, 3. Şehir, 4. Metropol.

yerleşim biriminin türü, medeni durumu, evli ise nasıl evlendiği, eşinin eğitimi ve mesleği, öğrenci ise anne ve babanın eğitimi ve mesleği ve not ortalaması ile ilgili bilgiler alınmıştır. Söz konusu özelliklerle algılanan kimlik alanları arasında genellikle güçlü olmamakla birlikte anlamlı bulunan ilişkiler Tablo 3'te gösterilmiştir. İlgili tabloda gösterildiği gibi, bu analizlerin bir kısmında yalnız

öğrencilerden (not ortalaması, anne-baba eğitimi, anne-baba mesleği gibi), bir kısmında da yalnız yetişkinlerden (yaş, medeni durum, evlenme şekli, eğitim, meslek, eş eğitimi, eş mesleği gibi) elde edilen veriler kullanılmıştır. Yerleşim birimi ile ilgili analizde ise, tüm örneklem kullanılmıştır.

Tablo 3'ten izlenebileceği gibi, yetişkin

Şekil 1.
Cinsiyet X Kimlik Alanı Ortak Etkisi

grubunda yaş ilerledikçe kişinin kendini daha milliyetçi-muhafazakar olarak algıladığı yönünde bir eğilim gözlenmektedir. Evli olanlar kendilerini daha milliyetçi-muhafazakar, bekar olanlar ise daha laik-solcu olarak tanımlama eğilimindedirler. Evli olmak ile liberal kimlik algısı arasında da zayıf ama anlamlı bir ilişki vardır. Eşi ile anlaşarak evlenenler kendilerini daha liberal olarak algılamaktadır. Eğitim düzeyi düştükçe kişilerin kendilerini daha laik-solcu veya daha milliyetçi-muhafazakar olarak, eğitim düzeyi yükseldikçe de liberal olarak algılama eğilimi görülmektedir. Aynı örüntü, kişilerin eşleriyle ilgili bağlantılar için de geçerlidir. Buna paralel olarak, daha üst-düzyer mesleklerde çalışan bireylerin de kendilerini daha liberal olarak algıladıkları gözlenmektedir.

Yine Tablo 3'te görüldüğü gibi, anne-baba eğitimi yüksek olan öğrenciler kendilerini daha laik-solcu olarak tanımlamaktadır. Annenin meslek düzeyi ile laik-solcu, babanın meslek düzeyi ile de liberal kimlik algıları arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmektedir. Not ortalaması yüksek olan öğrencilerin kendilerini daha liberal olarak tanımladıklarına ilişkin bir eğilim de gözlenmiştir.

Kişinin hayatının çoğunu geçirdiği yerleşim birimi açısından bakıldığında, kendilerini daha

liberal olarak algılayanların daha çok şehir/metropol kökenli, kendilerini milliyetçi-muhafazakar olarak algılayanların ise daha çok köy/kasaba kökenli oldukları anlaşılmaktadır.

Tartışma

Önceden değinildiği gibi, bu araştırmada ortaya çıkan sosyo-politik kimlik alanlarının dayanağı bireylerin kendi algılarıdır. Diğer bir deyişle, sosyo-politik ayrıştırma yapılırken bireylerin inanç sistemlerinden veya oy verdikleri partilerden çıkarsama yapmak yerine, öznel olarak kendilerini nasıl tanımladıklarına bakılmıştır. Çeşitli politik oluşumların bireylerin kimlik algılarında ne tür bir yansıması olduğunu göstermesi bakımından bulgularımız, diğer sosyal bilim araştırmalarının sonuçlarından (örneğin, aydınların düşünceleri üzerine yapılan içerik analizlerinden) niteliksel olarak farklı bilgiler içermektedir.

Araştırma sonuçlarımız kişilerin sosyo-politik kimlik algılarının laik-solcu, milliyetçi-muhafazakar ve liberal olmak üzere üç grupta özetlenebileceğini göstermiştir. Laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar kimlik algıları arasındaki negatif korelasyon, bu kimlik alanlarının nispeten güçlü, zıt kutuplar oluşturduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Buna göre, kişi kendini laik-solcu olarak algıladığı oranda milliyetçi-muhafazakar algıdan, milliyetçi-muhafazakar hissettiği oranda da laik-solcu olarak algılamaktan uzaklaşmaktadır. Bu kimlik alanlarının gerçek birer gruba karşılık geldiği varsayılırsa, laik-solcu bir birey için milliyetçi-muhafazakar kimliğin, milliyetçi-muhafazakar bir birey için de laik-solcu kimliğin ilgili dış-grubu temsil ettiği ileri sürülebilir. Sosyal kimlik kuramına göre, insanların kendilerini belirli bir sosyal kimlik çerçevesinde tanımlayabilmeleri için ilgili bir dış-grubun var olması gerektiğinden (Haslam, 1997), laik-solcu bir kimliğin varlığı ve anlamlı olabilmesi için milliyetçi-muhafazakar bir karşı kimliğin veya milliyetçi muhafazakar bir kimliğin varlığı ve anlamlı olabilmesi için laik-solcu bir karşı kimliğin gerekli olduğu düşünülebilir. Bu çerçeveden bakıldığında, laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar kimlik alanlarının, genel olarak Kongar'ın sırasıyla (1993) "devletçi-seçkin" ve "gelenekçi-liberal", Küçükömer'in ise (1994) "Batıcı-laik" ve "Doğucu-İslamcı" olarak adlandırdığı, modern Türkiye'nin oluşumundan bu yana etkin olan iki sosyo-politik oluşumun bireylerin algıları düzeyindeki yansımaları olduğu öne sürülebilir.

Laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar kimlik alanlarının iki geleneksel sosyo-politik gruba karşılık geldiği varsayılırsa, araştırma bulgularımız, bunların dışında üçüncü bir kimliğin de ortaya çıktığını göstermektedir. Eskiden, "Doğucu-İslamcı" cephe içerisinde barınan ve özellikle Jön Türklerin Prens Sabahaddin yanlılarınca savunulan liberal düşüncelerin bugün için kendi başına algılanan bir kimlik alanı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu yeni oluşum, 1980 sonrası tüm dünyada esmeye başlayan "liberal demokrasi" akımına (bkz. Fukuyama, 1991) ve bunun ülkemizdeki uzantısına bağlanabilir. Özellikle 1980 sonrasında, sağ partilerin hemen hepsi, hatta bazı sol partiler, toplumsal refahın artırılması için ekonominin liberal bir yapıya dönüştürülmesi gereğini vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra, bütün siyasi partiler, demokratik kurumların sağlam bir zemin üzerinde kurularak hayata geçirilmesinin Türkiye'nin acil sorunlarının çözümündeki önemi üzerinde durmuşlardır.

"Özelleştirme", "bireyselleşme", "temel hak ve hürriyetler" gibi liberal temalar günlük hayatın parçaları haline gelmiştir. Dolayısıyla, bu gelişmelere paralel olarak liberal kimlik alanı, laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar kimlik alanlarına bir alternatif olarak yer edinmiş ve bazı kimseler de kendilerini liberal olarak algılamaya başlamıştır.

Diğer iki sosyo-politik kimlik alanıyla gösterdiği zayıf ama istatistiki olarak anlamlı ilişkilerden; liberal kimlik alanının laik-solcu kimlikten daha uzak, milliyetçi-muhafazakar kimliğe ise daha yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, liberal kavramının genel kullanılışıyla, en azından Türkiye'de, muhafazakarlığın karşıtı olarak algılanmaması, aksine daha çok sosyalizmin ve sosyal demokrasinin öngördüğü toplum düzeninin bir alternatifi olarak görülmesiyle ilgili olabilir (Rowley, 1993). Esasen, Türkiye'de Demokrat Parti, Adalet Partisi, Anavatan Partisi gibi liberal ekonomi yönelimli partilerin daha çok muhafazakar tabandan oy alması da (Erder, 1999; Kalaycıoğlu, 1994) araştırmada ortaya çıkan bu ilişkileri destekler niteliktedir.

Söz konusu üç temel sosyo-politik kimlik alanını oluşturan nitelemeler arasıbağlantılara bakıldığında laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar kimlik alanlarının liberal kimlik alanına kıyasla daha homojen bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, milliyetçi-muhafazakar kimlik alanı içinde birbirleriyle daha güçlü bağlantı gösteren "milliyetçilik ve laik dindarlık" ile "muhafazakarlık ve dindarlığın" iki ayrı alt-alan olarak düşünülebileceği görüşündeyiz. Nitekim yalnız muhafazakar-dindarlık, laik-solcu alanını oluşturan tüm nitelemelerle tutarlı bir karşıtlık sergilemektedir. Benzer şekilde laik-solcu kimlik alanı içinde de yalnız sosyalist nitelemesi milliyetçi-muhafazakar kimlik alanını oluşturan tüm nitelemelerle anlamlı düzeyde negatif ilişki göstermektedir. Sosyalistlik dışındaki diğer laik-solcu kimlik alanı nitelemeleriyle "milliyetçi laik dindarlık" arasında genellikle anlamlı olmayan ilişkiler söz konusudur; hatta zayıf da olsa laikliğin laik-dindarlıkla, sosyal demokratlığın da milliyetçilikle pozitif bağlantılı bulunması, "milliyetçi laik dindarlıkla" "laik sosyal demokrat"lığın bağdaşabileceğine ve en azından

birbirine karşıt olarak algılanmadığına işaret etmektedir. Dolayısıyla, laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar kimlik alanları arasında saptanan negatif bağlantı en tutarlı olarak sosyalist kimlik ile muhafazakar-dindar kimlik algıları arasında gözlenebilmektedir. Özellikle de muhafazakar-dindarların kendilerini laik nitelmesine uzak ama laik-dindarlık da dahil olmak üzere dindarlığın her tür-lüsüne yakın görmelerine karşıt olarak, sosyalistlerin kendilerini laikliğe yakın ama laik-dindarlık da dahil olmak üzere dindarlığın her tür-lüsüne uzak algılamaları dikkat çekmektedir. Bu durum, sosyalistlerin dindarlıkla bağdaşmayan bir laiklik anlayışına sahip olduğunu; diğer yandan, kendini laik olarak algılayanların laiklikle bütünleşmiş dindarlığı; kendini muhafazakar-dindar olarak niteleyenlerinse dindarlıkla bütünleşmiş laikliği benimseme eğiliminde olduklarını düşündürmektedir. Ancak, muhafazakar-dindarlık algısının hem laik-dindarlık ile hem de laikliğe karşı olan dindarlık ile benzer güçte ilişkili bulunması çelişkili görünmektedir. Bu durum, söz konusu kesimin, dindarlıkla ilgili görüş ve anlayışlar açısından heterojen olduğunu düşündürmektedir.

Yukarıda tartışılan iki temel kimlik alanına (laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar) kıyasla daha az maddeyle temsil edilen ve iç-tutarlılığı daha zayıf bulunan liberal kimlik alanını, en tutarlı olarak ekonomik liberalliğin temsil ettiği anlaşılmaktadır; çünkü yalnız bu nitelme, ilgili diğer nitelmelerden, özgürlükler açısından liberallik ile pozitif, devletçilik ile negatif yönden ilişkili bulunmuştur. Diğer yandan, kendilerini milliyetçi-muhafazakar kimlikte algılayanlar, liberalliğin yalnız ekonomik liberallik yanını benimseme eğilimi gösterirken, laik-solcu olarak algılayanlarda hem özgürlükler açısından liberalligi hem de devletçiliği benimseme eğilimi gözlenmiştir. Laik-solcu kimlik alanı içinde yalnız sosyalistler, devletçiliği benimsemenin yanı sıra ekonomik liberalliğe de karşıt bir tavırla, beklenacağı gibi, liberalliğe en karşıt kimlik algısına sahip grubu oluşturmaktadır.

Yukarıdaki tartışma doğrultusunda ülkemizdeki toplumsal yapıyı, zaman zaman gözleendiği şekilde, "laik" - "dindar" gibi ikilemler çerçevesinde açıklama çabalarının yetersiz veya kısıtlı olduğu ileri

sürülebilir. Öncelikle, bulgularımız, sözkonusu ikilemin bireylerin temel düzey olarak kabul edebileceği bir kimlik alanı oluşturmadığı yönündedir. Her ne kadar laik ve dindar nitelmeleri negatif bağlantılı bulundu ise de, "laik" kimliği kendi başına bir kimlik alanı oluşturmamış, "solcu" kimliği ile bağlantılı bulunmuş; benzer şekilde, "dindar" kimliği de muhafazakar, milliyetçi ve hatta "laik-dindar" gibi nitelmelerle gruplaşma eğilimi göstermiştir. İkinci olarak, yukarıda tartışıldığı gibi, bulgularımız, sözkonusu kimlik alanlarının, kendi içlerinde belli bir tutarlık sergilemeler bile, özellikle kimliklerarası algılarda farklılaşabilen alt-kimlik algılarını barındırabilen karmaşık yapılara sahip olduğuna işaret etmektedir. Üçüncü olarak, kendini hem laik hem de dindar olarak algılama eğiliminin, milliyetçi-muhafazakar kimlik alanı içinde dindar, muhafazakar ve inançlı nitelmelerinden daha ağırlıklı olarak yer aldığı ve özellikle de milliyetçilik ile en güçlü ilişki içinde olduğu görülmüştür. Bu durum, milliyetçi-muhafazakar kimlik alanının bilhassa milliyetçi kesiminin dindarlık anlayışının, laiklik anlayışlarıyla bütünleştiğine işaret etmekte; dolayısıyla, farklı sosyo-politik kimliklere sahip kesimlerin dindarlık ve laiklik anlayışlarının farklılaşabildiğini düşündürmektedir. Dördüncü olarak da bulgularımız, günlük kullanımlarda ifade edilen ikilemlerin ötesinde karmaşıklık gösteren iki temel sosyo-politik kimlik alanı (laik-solcu ve milliyetçi-muhafazakar) dışında, henüz tam netleşmemekle birlikte, liberalliğin üçüncü bir temel kimlik alanı olarak belirlediğini göstermiştir. Özetle, bulgularımız kişilerin sosyo-politik kimlik algılarının günlük kullanımlarda ifadesini bulan ikilemlerin çok ötesinde karmaşıklık sergileyen bir düzen oluşturduğuna işaret etmektedir.

Sosyo-politik kimlik algıları, kişilerin üniversite öğrencisi veya yetişkin olmasına göre farklılık göstermemiş; yalnız cinsiyete bağlı farklılaşma gözlenmiştir. Şöyle ki, milliyetçi-muhafazakar kimlik açısından herhangi bir cinsiyet farkı görünmezken, erkeklerin liberal kimlik alanına, kadınların ise laik-solcu kimlik alanına daha yakın oldukları belirlenmiştir. TÜSES'in araştırmasında (Erder, 1999) solcu kimliğin daha çok eğitim düzeyi yüksek kadınlar tarafından kabul edildiği de göz önünde

bulundurulursa, bu cinsiyet farkının nedenleri birkaç temelde ele alınabilir. Kadınların kendilerini daha laik-solcu olarak algılama eğilimi öncelikle laiklik anlayışına daha fazla sahip çıkmalarıyla ilintili olarak düşünülebilir. Laikliğin kabulünden önce, kadınların yaşamlarını kamudan izole bir şekilde sürdürmeleri ve kadın-erkek eşitliğine karşıt anlayışın devlet güdümünde uygulanma şansı buluşu bu açıklamanın olasılığını arttırmaktadır. Laikliğin solcu kesimler tarafından daha fazla vurgulanması ise kadınların kendilerini sol düşünceye daha yakın hissetmelerini sağlayabilir. Bunun dolaylı bir nedeni de, kadın-erkek eşitliğini savunan feminist oluşumların eskiden beri solculuk içerisinde yer alması ile bağlantılı olabilir (Çaha, 1996).

Diğer yandan, yukarıda kısmen değinildiği gibi, kadınların kendilerini daha fazla özdeşleştirme eğiliminde olduğu laik-solcu kimlik alanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan "devletçi-seçkin" ya da "Baticı-laik" politik oluşumun (Kongar, 1993; Küçükömer, 1994) uzantısı durumunda olan bir kimlik alanı görüntüsü vermektedir. Erkeklerin görece olarak daha fazla benimsediği liberal kimlik alanı ise, geleneksel olanlardan farklı olarak günün koşulları sonucu ortaya çıkan bir kimlik alanıdır. Kadın-erkek arasında görülen bu eğilim farkının bir nedeni, erkeklerin geleneksel olarak kadınlara kıyasla kamu alanıyla daha yakından ilgili olmalarında aranabilir. Halen kamu alanına giriş mücadelesini sürdürmekte olan kadınların, bu alanda hüküm süren fikir ve değerlere daha kabullenici bir tutum sergilemek durumunda kaldıkları ve dolayısıyla kamu alanını karakterize ettiğini algıladıkları laik-solcu kimliğe kendi benlik sistemlerinde daha fazla yer verdikleri; diğer yandan, kamu alanıyla eskiden beri daha yakından ilgili olan ve dolayısıyla, bu alandaki yetersizliklerin ve sorunların bilincine varmak için daha çok imkana sahip olan erkeklerin ise ilgili yeniliklere daha açık bir tavır sergiledikleri düşünülebilir.

Bulgular kısmında ifade edildiği gibi, saptanan kimlik alanları birçok demografik değişken ile istatistiksel anlamlılığa ulaşan ilişkiler göstermesine karşın, genel olarak bu ilişkilerin gücü zayıftır.

Bununla birlikte, çeşitli ilişkilerin birleşiminden ortaya çıkan görünüm oldukça düzenli bir örüntü sergilemektedir. İlgili kimlik alanlarına göre ortaya çıkan genel birer insan profili çizilecek olursa şöyle bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Kendilerini daha milliyetçi-muhafazakar olarak algılayan kişilerin evli ve görece yaşlı olduklarına dair bir eğilim vardır. Bu eğilim, muhafazakarlığın, yaşa bağlı olarak arttığına işaret eden araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (örn., Feather, 1979). Bu bireylerin hem kendilerinin hem de eşlerinin eğitim düzeyleri görece düşüktür. Köken itibarıyla ise, daha çok kırsal yörelerden geldikleri ve hem geldikleri ailelerin, hem de kendi kurdukları ailelerin genel olarak alt sosyo-ekonomik düzeyi (SED) temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Kendilerini daha laik-solcu olarak algılayan yetişkinler ise, bekar ve göreceli olarak düşük eğitilmiş olma eğilimi göstermektedir. Evli olanların eşlerinin eğitim düzeyi de görece daha düşüktür. Öğrenci olanların hem annelerinin hem de babalarının eğitim düzeyi yüksek olma eğilimindedir. Ayrıca, annelerinin mesleki konumları da görece yüksek görünmektedir. Öğrenci ve yetişkinler ile ilgili bulgular biraraya getirildiğinde, ilginç bir şekilde, laik-sol eğilimli öğrencilerin göreceli olarak daha üst SED'deki ailelerden gelme olasılığına karşıt olarak aynı politik görüşteki yetişkinler göreceli olarak daha düşük SED özelliklerine sahip görünmektedir. Bu durum, sözkonusu öğrencilerin gelecekte de üst SED özelliklerini sürdürmeleri halinde politik görüşlerinin aşağıda değinildiği gibi liberallik yönünde değişebileceğini düşündürmektedir.

Şöyle ki, kendilerini daha liberal olarak algılayanların, eğitim düzeyleri ve mesleki konumları yüksek olma eğilimi göstermektedir. Bu kişilerin daha eğitilmiş kişilerle ve anlaşarak evlenmiş olmaları beklenebilir. Babalarının mesleki konumlarının yüksek olduğuna dair bir eğilim de vardır. Daha çok kent kökenli olup öğrenci durumunda olanların yüksek not ortalamalarına sahip olduğu gözlenmektedir. Buna göre, modern eğilimleri nesnel açıdan en fazla yansıtan bireylerin liberal kimlik alanıyla özdeşleşme eğiliminde oldukları söylenebilir (modern ve geleneksel bireyler

hakkında bir tipoloji denemesi için bkz. Inkeles ve Smith, 1974).

Sosyo-politik kimlik alanlarının demografik özelliklerle gösterdiği bağlantılardan ortaya çıkan sonuçlar, Türk toplumsal yapısını "merkez-kenar" ilişkileri çerçevesinde açıklama çabalarını kısmen destekler niteliktedir (Mardin, 1973). Yakın tarihlere kadar milliyetçi-muhafazakar düşünce, merkezden uzak köy ve kasaba gibi yerleşim birimlerinde barınırken, laik-solcu düşünce merkezde yer almıştır. Dolayısıyla, geçmişte ikinci kimliğe sahip bir bireyin kendini geliştirme şansı birincisine kıyasla daha kolay olabilmektedir. Ancak, 1950'lerden başlayarak yaşanan köyden kente göç akımı, milliyetçi-muhafazakar kesimi de kentin bir parçası haline getirmiştir. Bununla birlikte, bu kesimin halen alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil ediyor olması, kent ile henüz tam olarak bütünleşemediklerinin bir göstergesi olarak ele alınabilir. Kent ile en yakın ilişkiyi gösteren bireylerin, kendilerini laik-solcu veya milliyetçi-muhafazakar olarak değil, liberal olarak algılamaları bu yeni oluşan kimlik alanının bağlantılı olduğu milliyetçi-muhafazakar alandan farklı bir "merkez" kimlik alanı niteliğinde olduğuna işaret etmektedir.

Burada sunulan çalışma yalnız yaygın sosyo-politik kimlik alanlarının belirlenmesi, cinsiyet ve öğrenci-yetişkin gruplarına göre farklılaşımı ve bazı demografik değişkenlerle bağlantıları ile kısıtlı olduğu için, konuyla ilgili diğer bazı değişkenler bu makalenin kapsamı dışında kalmıştır. Örneğin, kendilerini bu kimliklerde algılayan bireylerin nasıl bir inanç ve değer sistemine veya dünya görüşüne sahip oldukları, kadın-erkek ilişkilerini algılayış biçimleri ve nasıl bir benlik gelişimine sahip oldukları iradelenmemiştir. Anılan konuların sözkonusu sosyo-politik kimlik algılarıyla ilişkileri bu araştırmanın da bir parçasını oluşturduğu ve sosyal düşünme biçimlerini inceleyen "Yaşam Görüşü" araştırma projesi çerçevesinde incelenmiş olup ilerideki makalelerde sunulacaktır.

Kaynaklar

- Augoustinos, M., & Walker, I. (1995). *Social cognition: An integrated introduction*. London: Sage.
- Berkes, N. (1972). *Türkiye iktisat tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınları
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil kadın: Türkiye'de sivil toplum ve kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Divitçioğlu, S. (1981). *Asya üretim tarzı ve Osmanlı toplumu*. Kırklareli: Sermet Matbaası.
- Erder, N. (1999). *Türkiye'de siyasi parti seçmenleri ve toplum düzeni*. Ankara: TÜSES Yayınları.
- Feather, N. T. (1979). Value correlates of conservatism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1617-1630.
- Fukuyama, F. (1991). *Tarihin sonu mu?* Kayseri: Rey Yayınları.
- Gergen, K. J. (1971). *The concept of self*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Göregenli, M. (1997). Individualist-collectivist tendencies in a Turkish sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28, 787-794.
- Greenwald, A. G., & Pratkanis, A. R. (1984). The self. In R. S. Wyer & T. K. Srull (Eds.), *Handbook of social cognition*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hamilton, D. L., Stroessner, S. J., & Driscoll, D. M. (1994). Social cognition and the study of stereotyping. In P. G. Devine, D. L. Hamilton & T. M. Ostrom (Eds.), *Social cognition: Impact on social psychology*. San Diego: Academic Press.
- Haslam, S. A. (1997). Stereotyping and social influence: Foundations of stereotype consensus. In R. Spears, P. J. Oakes, N. Ellemers, & S. A. Haslam (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life*. Oxford: Basil Blackwell.
- Heper, M. (1977). Osmanlı-Türk bürokrasisinde "modernleşme": Saf patrimonyalizmden patrimonyal yasallığa erişim. İçinde M. Heper & Ö. Bozkurt (Der.), *Yönetim sosyolojisi*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Hinkle, S., & Brown, R. J. (1990). Intergroup comparisons and social identity: Some links and lacunae. In D. Abrams & M. A. Hogg (Eds.), *Social identity theory: Constructive and critical advances*. Hemel Hemstead: Harvester Wheatsheaf.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences*. London: Sage.
- Inkeles, A., & Smith, D. H. (1974). *Becoming modern: Individual changes in six developing countries*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. In Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Growth and progress in cross-cultural psychology*. Lisse: Swets and Zeitlinger.

- İmamoğlu, E. O. (1994). Değişim sürecinde aile: Evlilik ilişkileri, bireysel gelişim ve demokratik değerler. İçinde *Aile Kurultayı 1994 - Değişim sürecinde aile: Toplumsal katılım ve demokratik değerler*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, ss. 33-51.
- İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *The Journal of Psychology*, 132, 95-105.
- İmamoğlu, E. O., & Gültekin, Y. L. (1993). Önerilen dengelenmiş toplumsal birey modeli ışığında üniversite gençliğinin sorunları: 1982-92 döneminde yayınlanan araştırmalara ilişkin bir değerlendirme, yorum ve öneriler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 8, 27-41.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1987). Individual and group loyalties: Are they compatible? in Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Growth and progress in cross-cultural psychology* (ss. 94-103). Lissc: Swets and Zeitlinger.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1994). A critical appraisal of individualism and collectivism: Toward a new formulation. In V. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. C. Choi & G. Yoon (Eds.), *Individualism and collectivism: Theory, method, and applications* (ss. 52-65). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. Yapı-Kredi Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1994). Elections and party preferences in Turkey: Changes and continuities in the 1990s. *Comparative Political Studies*, 27, 402-424.
- Karadayı, E. F. (1998). *İlişkili özerklik: Kavramı, ölçülmesi, toplumsal önemi, gençlere ve kültüre özgü değerlendirmeler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Kihlstrom, J. F., & Cantor, N. (1984). Mental representations of the self. In L. Berkowitz (Eds.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 17, ss. 1-47). San Diego: Academic Press.
- Kongar, E. (1993). *Türkiye'nin toplumsal yapısı*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Küçükömer, İ. (1994). *Düzenin yabancılaşması*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Linville, P. W. (1987). Self-complexity as a cognitive buffer against stress-related illness and depression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 663-676.
- Mardin, Ş. (1973). Center-periphery relations: A key to Turkish politics? *Daedalus*, 102, 169-190.
- Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 63-78.
- Markus, H., & Kunda, Z. (1986). Stability and malleability of the self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 858-866.
- Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Markus, H., & Nurius, P. (1986). Possible selves. *American Psychologist*, 41, 954-969.
- Oakes, P. J., Turner, J. C., & Haslam, S. A. (1991). Perceiving people as group members: The role of fit in the salience of social categorizations. *British Journal of Social Psychology*, 30, 125-144.
- Özbudun, E. (1980). Turkey. In J. M. Landau, E. Özbudun, & F. Tachau (Eds.), *Electoral politics in the Middle East: Issues, votes, and elites*. London: Croom-Heim.
- Rowley, C. K. (1993). *Liberty and the state*. Cambridge, UK: Edward Elgar.
- Sargent, L. T. (1987). *Contemporary political ideologies: A comparative analysis*. Chicago, Ill.: The Dorsey Press.
- Sayarı, S. (1978). The Turkish party system in transition. *Government and Opposition*, 12, 39-57.
- Strunk, D. R., & Chang, E. C. (1999). Distinguishing between fundamental dimensions of individualism-collectivism: Relations to sociopolitical attitudes and beliefs. *Personality and Individual Differences*, 27, 665-671.
- Stryker, S. (1986). Identity theory: Developments and extensions. In K. Yardley & T. Honess (Eds.), *Self and Identity*. New York: Wiley.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. *Psychological Review*, 96, 506-520.
- Triandis, H. C. (1994). *Culture and social behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Triandis, H. C., McCusker, C., & Hui, C. H. (1990). Multimethod probes of individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1006-1020.
- Turner, J. C. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Blackwell.
- Weber, M. (1968). *Economy and society*. London: Bedminster Press.
- Zurcher, E. J. (1984). *The Unionist factor*. Leiden: E. J. Brill.

Summary

Perceived Socio-Political Identities of Turkish Adults and University Students

İbrahim Dalmış*

E. Olcay İmamoğlu

Middle East Technical University

Department of Psychology

Social identity involves an important part of the self-concept (Tajfel, 1981). In this regard, Turner (1987) argued that personal and social identities refer to different levels of self-categorization and the activation of one level rather than the other within the mind of the perceiver depends largely on the comparative stimulus context. Thus, social identity is neither impersonal nor abstract in comparison to particular personal identities, but it is equally valid and real. In addition, cross-cultural research has consistently shown that while people in individualistic cultures tend to define themselves in terms of their personal identities, people in collectivistic cultures are likely to define themselves in terms of their social identities (e.g., Triandis, 1989). That is, culture may also be an important factor in determining the level of self-definitions. Departing from these suggestions, Hinkle and Brown (1990) held that the consequences of social identity can best be seen between two or more groups which are in competition with each other within a collectivistic culture.

Thus, studying social or socio-political identities may be important in Turkey which has more of a collectivistic culture (Hofstede, 1980; İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1998). However, the study of socio-political identities in Turkey has often been undertaken by political scientists and sociologists, who have generally explained the Turkish socio-political structure within the "center-periphery" framework (Mardin, 1973) with reference to two general rival groups striving for

power the "statist-elitist" or "Westernist-secular" group versus the "traditionalist-liberal" or "Orientalist-Islamist" group (Kongar, 1993; Küçükömer, 1994). Although the nature of these two groups seems to be congruent with Hinkle and Brown's (1990) definition of relational groups, related socio-political identities have not received the research interest of Turkish social psychologists. The present research aims to fill in this gap by examining adults' and university students' perceptions of their socio-political identities and forming a bridge with the related social science literature.

Specifically, in the present study we tried to identify (a) the socio-political identity domains in Turkey as perceived by people themselves; (b) gender and group (students versus adults) differences in the perception of these identity domains; and (c) the relationships between some background variables (e.g., educational, occupational, and marital status) and these identity domains.

Method

Sample

The sample consisted of 473 respondents. Of these, 35 percent (74 women and 91 men) were students from different departments of Middle East Technical University while the rest (158 women, 150 men) were adults from different parts of Turkey who participated in the study upon the request of trained interviewers who were familiar with the area. The mean age of the student group was 21

*Address for Correspondence: İbrahim Dalmış, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü, 06531 Ankara, Turkey.
E-mail: idalmış@hotmail.com

years while it was 32 years for the adult group, with ranges of 18 to 59, respectively. The majority of both samples represented the middle and upper-middle socio-economic-status (SES) people in Turkey.

Measuring Devices and Procedure

A scale consisting of thirteen items was used to identify socio-political identity domains: "liberal in terms of social rights," "liberal in terms of economy," "liberal in terms of sexual freedom," "secular," "secular-religious," "antiseccular-religious," "social democrat," "socialist," "statist," "nationalist," "conservative," "believer," and "religious." Subjects were asked to rate each item as to the extent it was suitable in defining themselves" using a 5-point scale, ranging from "Not suitable at all" (1) to "Very suitable" (5). Other items of the questionnaire were concerned with main demographic characteristics such as gender, age, education, occupation, education and occupation of parents, having a rural or urban background, and for married respondents, the type of marriage (arranged or self-selected). The questionnaire was administered to students during their class hours and to the adults either at their work or home by psychology students trained in research methods.

Results

Factor analysis of the thirteen socio-political identity items yielded three factors which accounted for 57.9 percent of the total variance in accordance with the "eigenvalue greater than one" criterion. The first factor which explained 30.1 percent of the variance and was labelled "secular-leftist." This factor consisted of the items of secular, social democrat, liberal in terms of sexual freedom, socialist, and the negatively loaded item of antiseccular-religious. The second factor was labelled "nationalist-conservative" and accounted for 16.9 percent of the variance. It consisted of the items of nationalist, secular-religious, religious, conservative, and believer. The third factor, labelled "liberal," explained 10.9 percent of the variance. It consisted of the items of liberal in terms of economy, liberal in terms of social rights, and the negatively loaded item of statist. The related Cronbach's alpha values were .79, .77, and .43,

respectively.

Significant but rather weak correlations were obtained between these three socio-political identity domains. There was a relatively stronger correlation between the secular-leftist and nationalist-conservative identity domains ($r = -.35$, $p < .001$). The liberal identity domain tended to correlate negatively with the secular-leftist identity domain ($r = -.12$, $p < .05$), but positively with the nationalist-conservative identity domain ($r = .16$, $p < .01$).

Although the items loading under these socio-political factors appeared to be quite consistently associated, some differences were observed when interrelationships between items of different domains were considered. For example, a closer look at the correlations on the item level revealed that only the item of socialist in the secular-leftist identity domain correlated negatively with all items of the nationalist-conservative identity domain. On the other hand, the items of secular and social democrat were either not correlated or positively correlated with the items of nationalist and secular-religious in the nationalist-conservative identity domain. Moreover, all items in the nationalist-conservative identity domain were positively correlated with the item of "liberal in terms of economy" but were not associated with the other items in the liberal identity domain. In a similar vein, only the item of socialist in the secular-leftist identity domain was negatively associated with the item of "liberal in terms of economy" in the liberal identity domain.

In order to obtain comparative information concerning differences between socio-political identity domains a 2 (gender) X 2 (group: students versus adults) X 3 (identity domains: secular-leftist vs. nationalist-conservative vs. liberal) MANOVA with repeated measures on the last variable was conducted on the mean factor scores. A main effect of identity domains was found to be significant, $F(2, 858) = 40.02$, $p < .001$. Post-hoc comparisons revealed that the mean secular-leftist identity score (mean = 3.63) was significantly higher than those of the liberal and nationalist-conservative identities (respective means being 3.49 and 3.03). Also, the

mean liberal identity score was significantly higher than those of the nationalist-conservative identity.

However, this main effect was modified by the gender X identity domain interaction, $F(2, 858) = 14.38, p < .001$. Post-hoc comparisons revealed that while females tended to identify more with the secular-leftist identity domain (respective means being 3.81 and 3.47 for females and males), males seemed to identify more with the liberal identity domain (respective means being 3.63 and 3.34 for males and females). No gender differences were observed in terms of the nationalist-conservative identity.

Weak but statistically significant correlations were obtained between the identity factor scores and the respondents' demographic characteristics. Among the adult sample, older people tended to perceive themselves as being more nationalist-conservative ($r = .12, p < .05$). While married people seemed to identify more with nationalist conservatism ($r = .32, p < .001$), single people tended to identify themselves more with the secular-leftist identity ($r = -.23, p < .001$). Also a weak correlation was obtained between being married and liberal identification ($r = .12, p < .05$). Among married people, liberals seemed more likely to have self-initiated marriages ($r = .21, p < .01$). While both secular-leftist and nationalist-conservative identity domains appeared to be associated with relatively lower levels of education ($r_s = -.13$ and $-.18, p_s < .05$ and $.01$, respectively), the liberal identity domain tended to be associated with relatively higher levels of education ($r = .27, p < .001$). Likewise, liberal identification exhibited a positive correlation with professional status ($r = .20, p < .001$). Moreover, among married people, while a higher educational level of spouse appeared to be associated with liberal identity domain ($r = .20, p < .01$), a lower educational level of spouse appeared to be associated with both secular-leftist and nationalist-conservative identity domains ($r_s = .16$ and $.26, p_s < .05$ and $.001$, respectively).

Among the student sample, higher educational levels of both mothers and fathers were associated with secular-leftist identification ($r_s = .22$ and $.22$, respectively, both $p_s < .01$). Also, while the

professional status of mothers tended to be correlated with the secular-leftist identity ($r = .13, p < .05$), that of fathers appeared to be associated with the liberal identity ($r = .16, p < .05$). Moreover, students with higher GPAs seemed more likely to identify with liberalism ($r = .16, p < .05$).

For the whole sample, weak trends were observed for liberal identification to be associated with an urban background ($r = .16, p < .01$), and nationalist-conservative identification to be related to a rural background ($r = .10, p < .05$).

Discussion

Results showed that the Turkish people's perceptions of their socio-political identities can be grouped within three domains of secular-leftist, nationalist-conservative, and liberal. The relatively strong negative correlation observed between nationalist-conservative and secular-leftist identity domains implied that to the extent people approach one of these identity domains, they move away from the other one. An analysis of the content of these identity domains implies that secular-leftist identity domain may tap the "Westernist-secular" or "statist-elitist" group, whereas the nationalist-conservative identity domain may represent an extension of the "Orientalist-Islamist" or "traditionalist-liberal" group in the history of the Turkish politics (Kongar, 1993; Küçükömer, 1994).

Apart from these two traditional identity domains, liberal identity domain emerged as a separate identity domain. In fact, liberal ideas, especially those related to economy, were generally sheltered within right-wing politics in Turkey until the 1980's. In the post-1980 period, political thought in Turkey was much affected by the liberal democracy current in the world and even the left-wing parties have begun to employ some liberal themes in their discourses. Today, such liberal notions as privatization, individualization, human rights, and the like can be seen as rising values within the public sphere. In fact, the nationalist-conservative people also appear to favor liberal economy over statism, while secular-leftist people still seem to prefer a statist identity more than a liberal one. Particularly, those defining themselves as socialist seem to oppose a self-

definition in terms of liberal economy. Thus, respondents with liberal identities appear to feel closer to those with nationalist-conservative identities and to feel further away from the socialist ones.

Although these three identity domains of secular-leftist, nationalist-conservative, and liberal seem to provide a general view of the basic socio-political identities of the Turkish people, results pertaining to inter-item comparisons implied that there might be some subcategories within them. For instance, within the secular-leftist identity domain, while the subcategory of "socialist" seems to portray a consistent negativism towards the nationalist-conservative identity domain, the subcategory of "secular social democrats" appear to be more compatible with that of "secular-religious nationalists" from the nationalist-conservative domain. From the latter relationship, we may also infer that particularly within the nationalist counterpart of the nationalist-conservative domain, secularism and religiosity seem to be conceptualized as being compatible, even though secularism in general was found to be associated with socialism and religiosity with nationalist-conservatism.

Although no group differences were found between adults and university students, results showed that while females tended to identify more with the secular-leftist identity domain, males tended to identify more with the liberal identity domain. Several possible explanations may be offered for this finding. First of all, women may support secularism more than men for they were quite isolated from the public life before the establishment of the secular Republic, which took important steps towards achieving gender equality. Women may also favor left-wing politics because one of the characteristics of the left-wing politics in Turkey has been to emphasize gender equality, and feminist movements had generally been under the monopoly of the left-wing politics until recent times (Çaha, 1996). As for men's favoring a liberal identity, it can be said that since they have generally been more familiar with the public life, men might be more aware of the problems inherent within this sphere and hence may look more

favorably towards other alternative approaches.

When the relatively low relationships between identity domains and demographic variables are considered, we see that those people scoring high in the nationalist-conservative identity domain tend to be relatively older and married. This trend is consistent with findings from other societies which indicate that conservatism increases with age (e.g., Feather, 1979). Both the participants and their spouses seem to have lower levels of education and they seem to be of rural background. Shortly, these people tend to represent the lower SES. On the other hand, of the participants scoring high in the secular-leftist identity domain, adults tend to be single and to have lower levels of education, whereas the students seem to come from relatively educated families. When these conflicting results concerning the student and adult groups' educational levels are considered together, a likely conclusion may be that a good portion of these leftist university students might be expected to shift their political orientations as adults. A possible line of shift may be towards the liberal domain because both the educational level and professional status of people scoring high in the liberal identity domain were found to be relatively high. They seem to have self-initiated marriages and educated spouses. Moreover, they seem more likely to be of urban background. Thus, it can be said that people reflecting more modern tendencies seem more likely to identify with the liberal domain. However, these correlative findings need to be viewed with caution due to the weak nature of the associations.

Within the limits of this paper, our aim was to specify the basic socio-political identity domains, their differentiation in terms of gender and student-adult groups, and their associations with a number of demographic variables. However, the study reported in this paper is part of a larger research project titled, "Life Views" in which issues such as self types, social beliefs, values, and cognitive orientations were also studied. The relationships between socio-political identities and these related issues will be addressed in the forthcoming papers.